

N:o 82.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående uppförande af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten med flera institutioner och myndigheter; gifven Stockholms slott den 21 februari 1908.

Under åberopande af närlagda utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva, att en ny byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten samt chefens för Fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remonteringsstyrelsens och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, måtte få uppföras å kronan tillhörig mark inom kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm,

dels ock för detta ändamål bevilja 630,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 31 gjorda framställning, å extra stat för år 1909 anvisa 250,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

G U S T A F.

O. B. Malm.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
21 februari 1908.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
greffe HAMILTON,
greffe EHRENSVÄRD,
MALM.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet Malm anförde:
»Uti den till innevarande års Riksdag aflåtna statsverkspropositionen har Eders Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att å extra stat under fjärde hufvudtiteln för år 1909 anvisa 250,000 kronor för uppförande af lokaler för krigshögskolan m. m.

I fråga om detta anslagskraf anfördes i statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 13 nästlidne januari, hurusom chefen för krigshögsskolan, majoren m. m. greffe T. Rudenschöld och arkitekten E. Josephson erhållit i uppdrag att utarbета och inkomma med förslag

till erhållande af lokaler i hufvudstaden, vare sig genom nybyggnad eller annorledes, för krigshögskolan, krigshofrätten, chefens för Fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken och inspektörens för kavalleriet expeditioner, artilleristaben, remonteringsstyrelsen samt rullföringsområdesbefälhafvarnas i Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner. Detta förslag hade till Kungl. Maj:t inkommit den 29 november 1907, men därefter öfverlämnats till öfverintendentsämbetet för afgifvande af yttrande. Vid tiden för aflåtandet af statsverkspropositionen hade detta yttrande ännu icke afgifvits, hvadan någon fullständig utredning i ärendet då icke kunde för Riksdagen framläggas. Då nu jämväl omförmälda yttrande föreligger, anhåller jag att få för Eders Kungl. Maj:t redogöra för ärendet i dess helhet.

Till en början torde jag därvid få anföra de skäl, som göra det till en trängande nödvändighet, att något åtgöres för beredande af lokaler åt ofvannämnda myndigheter och institutioner.

Krigshögskolan har sedan längre tid tillbaka varit inrymd i generalstabens hus å Riddarholmen. Då emellertid Kungl. Maj:t med 1904 års Riksdag beslutat sådan utvidgning af nämnda högskola, att två kurser därstädes skulle samtidigt pågå, fanns icke någon möjlighet att i de redan förut trånga lokalerna inrymma skolan i dess helhet. För Riksdagen anmäldes ock, att utvidgningen af skolan kräde ny lokal för densamma, men frågan om dennas ändamålsenliga ordnande var då ännu icke mogen till afgörande och har tillsvidare fått anstå. Under tiden har bristen å lämplig lokal kunnat provisoriskt afhjälpas därigenom, att den ena lärokursen vid högskolan varit inrymd i gamla riksdagshuset å Riddarholmen, hvarest Första Kammarens plenisal och några angränsande rum fått för ändamålet användas. Då nu sistnämnda hus skall med Riksdagens medgifvande ombyggas till lokaler för åtskilliga ämbetsverk, har ny lokal för krigshögskolans båda lärokurser blifvit genom nådigt bref den 31 augusti nästlidet år anvisad i arméförvaltningens förra ämbetshus vid Munkbrogatan. Ej heller där kan dock längre kvarvaro för högskolan beredas. Genom nådigt bref den 6 augusti 1897 har nämligen Kungl. Maj:t fastställt ett utaf Stockholms stadsfullmäktige beslutadt tillägg till den för hufvudstaden gällande regleringsplan, enligt hvilket det af ifrågavarande byggnad deivis upptagna kvarteret Memnon skulle utläggas till öppen plats för att bereda ökad utrymme för torghandeln. Stadsfullmäktige hafva nu anhållit, att tiden, då denna tomt finge af staden öfvertagas, måtte bestämmas, och att samtidigt medgifvande måtte lämnas därtill, att ersättningen för markens afstående finge fastställas i enlighet med expropriations-

Behof af nya
lokaler.

förordningens föreskrifter. Kungl. Maj:t har med anledning häraf genom nådigt bref den 31 augusti nästlidet år förklarad, att, enär omförmälda byggnad icke utan stora olägenheter och kostnader för statsverket kunde undvaras, innan nya lokaler för de i densamma provisoriskt inrymda expeditioner m. m. blifvit anordnade, samt frågan härom icke syntes kunna utan Riksdagens medverkan lösas, fastigheten icke kunde före den 1 oktober 1912 till staden öfverlämnas.

Längre än till sistnämnda tid torde alltså krigshögskolan icke kunna kvarblifva i denna byggnad, och, om dessförinnan nya lokaler för densamma skola hinna anordnas, bör frågan därom så fort ske kan tagas i öfvervägande.

För *remonteringsstyrelsens* samt *Stockholms stads- och landtrullföringsområdets expeditioner* äro, jämlikt förstnämnda nådiga bref den 31 augusti 1907 samt nådiga brefvet den 13 december samma år, lokaler likaledes upplåtna i arméförvaltningens förra ämbetshus, dit de skola förläggas från andra, hyrda lägenheter. Samma skäl, som kräfver krigshögskolans förflyttning från detta hus, så snart annan lokal kan för densamma beredas, föranleder alltså jämväl sistnämnda expeditioners förläggande till annan plats.

Nya lokaler behöfva också anskaffas för *krigshofrätten* och för *chefens för Fjärde arméfördelningen expedition*. Dessa äro för närvarande inrymda i en äldre byggnad å Svea lifgardes förra kasernområde vid Fredrikshof, men fråga om försäljning för kronans räkning af detta värdefulla område är väckt och torde inom kort komma att tagas under ompröfning.

Slutligen behöfva lokaler beredas för såväl *inspektörens för militärläroverken* som *inspektörens för kavalleriet expeditioner*. Af dessa är den förstnämnda inrymd i f. d. riksdagshuset å Riddarholmen och den senare i förhyrd lägenhet.

Såsom framgår af ofvan omförmälda yttrande till statsrådsprotokollet den 13 nästlidne januari ingick uti det den 25 juni 1907 till chefen för krigshögskolan grefve Rudenschöld och arkitekten Josephson lämnade uppdraget jämväl fråga om beredande af nya lokaler för *artilleristaben*, hvilken för närvarande är inrymd i ena flygeln af Artillerigården härstädes. På grund af ändring i den ursprungligen påtänkta byggnadsplanen, föreligger emellertid detta behof icke vidare.

Jämlikt det erhållna uppdraget hafva grefve Rudenschöld och arkitekten Josephson till en början från vederbörande myndigheter infordrat uppgifter rörande såväl oundgängligen erforderligt utrymme inom de särskilda lokaler, som skulle till den ifrågasatta byggnaden

förläggas, som ock kraf och önskemål rörande lokaliteterna i öfrigt. Ett sammandrag af dessa uppgifter torde få biläggas detta protokoll.

De hafva därefter tagit under öfvervägande, huruvida någon eller några i statens ägo redan befintliga byggnader lämpligen kunde för ändamålet användas. Därvid hade emellertid befunnits, att de byggnader, hvilka med hänsyn till sitt läge kunde ifrågakomma att tagas i anspråk, vore af sådan beskaffenhet, att deras förändring till tidsenliga lokaler knappast läte sig göra för mindre kostnader, än en nybyggnad skulle kräfva, och därtill komme, att deras användande för nu ifrågavarande ändamål skulle för en lång framtid binda och förhindra ett fullständigt och ekonomiskt utnyttjande till statens fördel af dyrbara tomtplatser inom hufvudstadens centralare delar. Dessutom skulle användandet af redan befintliga byggnader — samtliga för närvarande upptagna för statens räkning — i väsentlig grad inveckla och fördyra frågans lösning, enär det blefve nödigt att, innan ändringsarbetena kunde taga sin början, bereda nya eller provisoriska lokaler för de myndigheter, som inrymdes därstädes.

Af utredningen hade alltså framgått, att uppförandet af en ny byggnad vore för ändamålet lämpligast. Den frågan uppställde sig då, hvarest denna skulle förläggas. Efter granskning af föreliggande möjligheter hade följande platser ansetts kunna komma i fråga, nämligen

1:o) Artillerigården;

2:o) den redan i stadsplanen intagna delen af Ladugårdsgärdet, nämligen kvarteret Kandidaten mellan Artilleri- och Skeppargatorna samt Östermalmsgatans och Valhallavägens förlängning;

3:o) Fredrikshof;

4:o) Lifgardets till häst förra kaserntomt vid Storgatan.

Bland dessa platser hade grefve Rudenschöld och arkitekten Josephson gifvit företräde åt Artillerigården, på grund af dess centrala läge. Därefter förordade de kvarteret Kandidaten. Först i sista rummet ansågo de Fredrikshof och förra hästgardestomten böra ifrågakomma, enär dessa tomter ägde ett synnerligen högt försäljningsvärde och sålunda icke borde tagas i anspråk för ett ändamål, hvilket med lika eller större fördel kunde ernås å annan plats.

På grund häraf hade de utarbetat två alternativa förslag, afseende den föreslagna byggnadens uppförande å Artillerigården — *alternativ I* — och inom kvarteret Kandidaten — *alternativ II*.

Beträffande det första alternativet anföres i utlåtandet, hurusom det vore tydligt, att ju mindre man utan rubbning af redan befintliga

byggnader inkräktade på den å Artillerigården varande stora öppna planen, dess mindre invecklad ställde sig frågans lösning, på samma gång som den återstående delens af platsen reglerande och användande för statens ändamål underlättades. Det vore då gifvet, att byggnadens förläggande vid gränsen mot Riddargatan vore förmänligast.

De gjorda undersökningarna hade ådagalagt, att, därest beredandet af nya lokaler för artilleristaben uteslötes, och denna bibehölle sina nuvarande lokaler, så kunde den erforderliga nybyggnaden inpassas utmed Riddargatan, i anslutning till de vid denna befintliga delarna af Artillerigårdens byggnader. Genom ett porthvalf skulle lämnas rymligt tillträde till planen. I enlighet härmed hade byggnadsförslaget blifvit uppgjort. Hvarken chefen för artilleristaben eller fälttygmästaren hade haft något att erinra mot planens bebyggande på föreslaget sätt.

De fördelar, hvilka vore förenade med en dylik lösning af byggnadsfrågan, bestode däri, att läget vore synnerligen centralt och lämpligt, samt att byggnadens uppförande kunde ske, utan att det förbundades med anskaffande af nya eller provisoriska lokaler åt vissa myndigheter eller verk. Därjämte borde beaktas, att endast en jämförelsevis obetydlig del af det nuvarande stora och fria utrymmet å Artillerigården toges i anspråk och detta på sådant sätt, att intet hinder lades för området fortsatta utnyttjande för statens ändamål.

Kunde emellertid icke detta förslag komma till utförande, borde byggnaden förläggas till kvarteret Kandidaten. Enahanda fördelar, som vore förenade med alternativ I, vunnes äfven här, om än läget vore något aflägsset från stadens centralare delar. Samma byggnadsritningar, som uppgjorts för nybyggnaden å Artillerigården, kunde här komma till användande, och byggnaden hade, såsom af situationsplanen framginge, tänkts så förlagd inom kvarteret, att öfriga delars användning eller försäljning däraf icke berördes. Kostnaderna för de omgifvande gatornas reglering hade icke i förslaget inräknats, enär dessa torde komma att ingå i den blifvande uppgörelsen med Stockholms stad.

I fråga om den föreslagna byggnadens särskilda delar, hvilka alltså vore lika i båda alternativen, hade vid planens uppgörande de af vederbörande myndigheter uppställda önskningsmålen i allmänhet helt kunnat fyllas och endast smärre jämkningar behöft äga rum. Samtliga planritningar hade underställts deras pröfning, som af frågan berördes, och vunnit godkännande.

I *bottenvåningen* hade beredts lokaler för de båda rullföringsområdesexpeditionerna, hvilka hvar för sig erhållit särskilda ingångar

direkt från gatan och därigenom blifvit fullständigt skilda från öfriga lokaler i huset. För stadsrullföringsområdets expedition hade emellertid med hänsyn till den understundom synnerligen stora tillströmningen af besökande anordnats tillträde, afsedt för tillfällig användning, jämväl från porthvalfvet. I bottenvåningen inrymdes lokaler äfven för portvakt och städerska.

Våningen en trappa upp vore afsedd för Fjärde arméfördelningens stabsexpedition och för monteringsstyrelsen. För den förstnämnda hade, med hänsyn till det i denna expedition stora antalet besökande samt den däraf betingade nödvändigheten att genom särskild anordning bereda möjlighet till ostördt arbete i lokalerna, föreslagits ett särskildt väntrum utanför arméfördelningschefens ämbetsrum, ehuru ett dylikt icke upptagits i den inkomna uppgiften om behöfligt utrymme.

Två trappor upp vore lokaler beredda för krigshofrätten samt för kavalleriinspektörens expedition. Krigshofrättens sessionssal sammanföle i storlek med en af krigshögskolans ofvanför belägna lektionssalar och komme därför möjligen att blifva något större än behovet kräfde, hvilket dock icke syntes innebära någon olägenhet.

De två öfversta våningarna skulle tagas i anspråk af krigshögskolan och af inspektörens för militärläroverken expedition. Den sistnämnda, jämte ett i samband därmed anordnad rum för krigsvetenskapsakademiens bibliotek, vore förlagd tre trappor upp. I samma våning skulle jämväl inrymmas krigshögskolans expeditionslokaler, samlings- och frukostrum för dess elever samt lägenhet för en vaktmästare. Våningen fyra trappor upp skulle inrymma två större föreläsningssalar, två mindre lektionsrum, lärare- och kartrum samt ett större rum, afsedt att användas vid krigsspel samt för att tillgodose det vid inträdespröfningarna stora behovet af utrymme. Därjämte skulle till denna våning förläggas en lägenhet för den maskinist, som erfordrades för skötseln af hela byggnadens centraluppvärmning.

Krigshögskolans båda våningar skulle förenas af en inre trappa, hvilken vore behöflig med hänsyn såväl till den bekvämare förbindelsen dem emellan som därtill, att kapprummen måste förläggas allenast till en våning, den undre. Det vore jämväl önskvärdt att vid vissa tillfällen, t. ex. vid inträdespröfningen, kunna anordna så, att endast en ingång från yttre trappan funnes till högskolans lokaler.

Utrymme för elevator hade beräknats invid byggnadens hufvudtrappa och kostnaderna för en dylik upptagits i kostnadsförslaget.

Byggnadens uppförande skulle enligt nämnda specificerade förslag uppgå till 583,000 kronor, om den förlades till Artillerigården, och till

660,000 kronor, därest den komme att förläggas till kvarteret Kandidaten. Skillnaden, 77,000 kronor, hänförde sig uteslutande till de dyrbarare grundläggningsarbetena å sistnämnda plats.

Öfverintendents-
ämbetets
yttrande.

Öfverintendentsämbetet har icke haft något att erinra emot ritningarna. Hvad beträffade kostnadsförslaget hade ämbetet vid ingående pröfning däraf funnit, att, med hänsyn till för närvarande gällande priser, de angifna à-prisen för schaktning, undergrund och grundmurar af beton, tegelmurning, bjälklag af beton, cementgolf i källare, cloisonväggar, taklag, linoleummattor och elektrisk personhiss vore anmärkningsvärdt högt beräknade, hvarför det ville synas ämbetet, att nybyggnaden i fråga borde — under antagande att nu rådande priser icke komme att vid tiden för byggnadsarbetets verkställande höjas — kunna utföras för omkring 30,000 kronor mindre än härför upptagna belopp.

Vidkommande platsen för byggnaden hade öfverintendentsämbetet, i betraktande däraf att Artillerigården i förhållande till sin storlek vore relativt litet bebyggd, funnit tanken att bättre utnyttja detta välbelägna område särdeles beaktansvärd. Det kunde dock ifrågasättas, huruvida det nu föreslagna sättet härför vore det ur alla synpunkter lämpligaste. Äfven efter uppförande af ifrågavarande byggnad kunde det icke sägas, att tomtområdet blifvit väl användt, i det att gårdsutrymmet, bebyggandet oaktadt, förefölle väl stort och gifvetvis väckte tanken på ytterligare tillgodogörande af området. Ett sådant utnyttjande af tomten borde dock icke ske stycke efter stycke genom uppförande af tidvis behöfliga byggnader å obebyggda delar af tomten, utan borde därför uppgöras en fullständig plan, i hvilken den monumentalt anlagda fondbyggnaden syntes kunna och bära ingå såsom ett hufvudmoment, under det att flyglarna utefter Sibylle- och Artillerigatorna måste rifvas, då de med omkring halfva sin bredd sträckte sig ut på de båda gatornas blifvande yta enligt fastställd stadsplan, samt det dessutom vore ovisst, huruvida grunderna för desamma kunde bära önskvärda påbyggnader.

Hvarje partiellt bebyggande af öfvermålda område, innan sådan plan, som den ämbetet ansett önskvärd, uppgjorts, kunde innebära allvarsamma svårigheter för ett lämpligt tillgodogörande af utrymmet icke blott ur arkitektonisk synpunkt, utan äfven med hänsyn därtill, att en för vissa ändamål nu uppförd byggnad skulle kunna ställa sig hindrande i vägen för ett ändamålsenligt begagnande af området för det eller de behov, som där till sist skulle bofästas.

Vyn från Riddargatan in öfver Artillerigården med den öfver fondbyggnaden sig höjande kupolen af Östermalms kyrka vore ännu, efter

Artilleriplanens bebyggande med hofstallet, en af våra ståtligaste monumentala aspekter; ämbetet ansåge, att man borde kunna för något statens ändamål fullt rationellt utnyttja detta välbelägna kvarter, utan att behöfva, såsom enligt det föreliggande alternativet I måste blifva fallet, väsentligt rubba det storslagna intrycket af anläggningen, hvarför ämbetet äfven på denna grund ansåge sig icke kunna för sin del förorda detta alternativ.

Emot alternativ II hade öfverintendentsämbetet icke annat att erinra, än att vid försäljning af öfriga, för privatbyggnader afsedda tomter i kvarteret sådana bestämmelser för deras bebyggande måtte meddelas, att deras gårdsfasader icke blefve vanprydande.

På grund af hvad jag framhållit, torde behovet af åtgärders vidtagande för beredande, så snart ske kan, af nya lokaler för krigshögskolan och öfriga förut omförmälda institutioner få anses till fullo ådaga-lagdt. Utredningen i ärendet gifver också vid handen, att ändamålet icke lämpligen torde kunna ernås med mindre en ny byggnad uppföres.

Departements-
chefens
yttrande.

Mot de uppgjorda ritningarna har öfverintendentsämbetet icke haft något att erinra. Däremot hafva olika meningar rådt mellan förslagsstäl-larna och öfverintendentsämbetet rörande den lämpligaste platsen för byggnaden. I detta hänseende ansluter jag mig till öfverintendentsämbetets åsikt om användande af kvarteret Kandidaten framför Artillerigården. Där-vid har jag fäst afseende, förutom vid de af ämbetet förebragta skäl, jämväl vid den omständigheten, att marken otvifvelaktigt äger betydligt större värde å Artillerigården än å kvarteret Kandidaten — en skillnad som mer än väl torde uppväga de något högre byggnadskostna-derna å sistnämnda plats — samt att förläggandet af ifrågavarande byggnad till det område af Ladugårdsgärdet, som enligt Riksdagens medgifvande skall upplätas till försäljning, i någon mån torde påskynda realisationen af angränsande tomter.

I detta sammanhang anser jag mig böra erinra, att gränsen mellan kronans och Stockholms stads områden i denna trakt går öfver kvarteret Kandidaten, som alltså till någon del äges af staden, hvarjämte kronans äganderätt till en mindre jordremsa utmed själfva gränslinjen — det s. k. gärdesgårdsdistriktet — är af staden bestridd. Intet hinder finnes dock att så förlägga nu ifrågavarande byggnad, att allenast mark, som kronan ostridigt äger, däraf beröres.

Kostnaderna för uppförande af byggnaden å kvarteret Kandidaten, af förslagsställarna beräknade till 660,000 kronor, skulle enligt öfverintendentensämbetets mening kunna begränsas till 630,000 kronor. Detta belopp torde alltså bära för ändamålet af Riksdagen äskas, att utgå med 250,000 kronor å extra stat för år 1909, på sätt Eders Kungl. Maj:t redan i statverkspropositionen för innevarande år begärt, samt med återstoden, 380,000 kronor, af extra anslagsmedel under år 1910.

Under åberopande af hvad jag sålunda anfört, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att en ny byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten samt chefens för Fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remonteringsstyrelsens och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, måtte få uppföras å kronan tillhörig mark inom kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm,

dels ock för detta ändamål bevilja 630,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 31 gjorda framställning, å extra stat för år 1909 anvisa 250,000 kronor.

Hvad departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle proposition i ämnet af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Erik von Horn.

Sammandrag

öfver uppgifter å erforderligt lokalutrymme för nedannämnda myndigheter m. fl.

1. *Krigshögskolan.*

Föreläsningssalar, större om c:a 100 kvm.	2
Lektionsrum, mindre om c:a 35 kvm.	2
Rum för krigsspel m. m. c:a 70 kvm.	1
Lärare- och kartrum	1
Rum för chef	1
» » expedition och bibliotek	1
Elevrum, större	2
Bostad för vaktmästare om 2 rum och kök	1
» » maskinist » » » » »	1

2. *Inspektören för militärläroverken samt krigsvetenskapsakademien.*

Rum för inspektören	1
» » expeditionen	1
» » krigsvetenskapsakademiens bibliotek	1

3. *Krigshofrätten.*

Större sessionsrum	1
Öfriga rum	5
Vaktrum eller tambur	1
Bostad för vaktmästare om 2 rum och kök	1

4. *Inspektörens för kavalleriet expedition.*

(Summa golfyta omkring 80 kvm.)

Rum för inspektören	1
» » stabschefen	1
» » expedition	1

5. *Remonteringsstyrelsen.*

(Summa golfyta omkring 70 kvm.)

Rum för chefen	1
» » redogöraren	1
» » skrifbiträden	1

6. *Fjärde arméfördelningens stabsexpedition.*

Rum för arméfördelningschefen	1
» » stabschefen	1
» » generalstabsofficeren	1
» » adjutanterna	1
» » fördelningsintendenturen	2
» » fördelningsläkaren	1
» » ingenjörofficeren med biträde	2
» » skjutbaneofficer	1
» » skrifbiträden	1

7. *Rullföringsområdesexpeditionerna.**a) Stockholms stadsrullföringsområde:*

Rum för befälhafvaren	1
» » rullföringsofficerare med biträden	3

b) Stockholms landtrullföringsområde:

Rum för befälhafvaren	1
» » biträde med skrifvare	1

Bostad för städerska om ett rum och kök	1
---	---